

*Мр Гордана Дракић, асистент
Правног факултета у Новом Саду*

ПОЧЕТАК СПРОВОЂЕЊА АГРАРНЕ РЕФОРМЕ У КРАЉЕВИНИ СРБА, ХРВАТА И СЛОВЕНАЦА

***Сажетак:** У раду се указује на сложеност аграрних односа и поседовне структуре земљишта, на територијама на којима су живели југословенски народи, и револуционарно расположење сељаштва непосредно пре и након стварања заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца. Затим су приказани кораци које је пре уједињења предузело Народно вијеће СХС у правцу смиривања сељаштва у Држави Словенаца, Хрвата и Срба одн. припрема за организовање аграрне реформе. Након тога, аутор излаже мере које су предузеле централне власти након проглашења Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца којима је била озакоњена промена аграрно-поседовне структуре и постављена основна начела спровођења аграрне реформе.*

***Кључне речи:** Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца, аграрни проблем, сељаштво, аграрна реформа, нормативни акти.*

Међуратна југословенска држава је у доба стварања 1918. године, али и током наредних неколико деценија, била изразито аграрна земља, чији је претежан део становништва обезбеђивао егзистенцију бавећи се пољопривредом. Уређење односа у области аграра убрајало се, стога, у ред најважнијих државних питања. Аграрни проблем је имао економско, социјално и политичко обележје, а његово решавање, путем спровођења аграрне реформе, трајало је колико и сама међуратна југословенска држава.

Југословенске земље су, приликом уједињења у Краљевство Срба, Хрвата и Словенаца, унеле у новостворену државу своје регионалне посебне карактеристике, по којима су се, једна од друге, разликовале у већој или мањој мери. Те разлике су се, између осталог, састојале у степену привредног развитка појединих југословенских крајева. Током читавог периода постојања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, односно Краљевине Југославије, постојеће разлике су се испољавале. Оне су се одражавале како у привредном, тако и у политичком животу заједничке државе. „Иако је стара Југославија била централистичка држава, привреда у њој поред све своје унутрашње повезаности (јединством државног, дакле и привредног подручја) носила је и даље живе печате баштињене регионалне различитости. Те су се разлике потискивале, привредни живот у унитарној држави наметао је нужно и јединственост привреде, али су се и даље осјећали остаци тога и видно се истицали у развоју читаве земље.“¹

И поред очигледне неједнакости у степену привредног развитка појединих делова Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, ипак је у свима пољопривреда представљала најважнију грану привреде. „Основна карактеристика привреде у старој Југославији јест у чињеници, да је пољопривреда била главни начин производње, али са заосталом агротехником и уз почетне елементе *индустријализације*, која је мјестимице тек била нешто развијенија, те уз *ситан обрт*, који се претежним дијелом развијао без механизације.“² Међутим, у неким деловима заједничке државе постојали су развијени капиталистички односи, док су у другим егзистирали снажни реликти феудалних односа.

Један од основних задатака који је стајао пред властима новостворене државе, састојао се у предузимању потребних мера за брзо усаглашавање и отклањање постојећих разлика у привреди појединих делова јер су оне представљале објективне препреке њиховом економском зближавању.

„Рјешавању економских проблема влада је, међутим, посвећивала мало пажње. Предузимала је само оно што је наметала тренутна ситуација и што се није дало одложити: утврдила курс круне према динару, забранила извоз животних намирница и ограничила извоз осталих производа, обновила саобраћај на интернационалним жељезничким пругама и сл. Сву пажњу она је усретредила на рјешавање унутрашњих политичких и социјално-политичких проблема, те на борбу за међународно признање проглашеног уједињења, утврђивање државних граница, на спасавање

¹ Ф. Чулиновић, *Југославија између два рата I*, Загреб 1961, 222.

² Исто, 222.

Далмације испод италијанске окупације и на припремање мировних уговора.“³

У тренутку стварања Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца класне и политичке супротности на селу биле су веома заоштрене. Становништво у свим југословенским земљама је још од 1917. године почело отказивати послушност окупаторским властима. Многи војници јужнословенског порекла су дезертирали из аустријске војске, одметали се у шуме - тзв. зелени кадар - и ту чекали крај рата. Наоружаном „зеленом кадру“ придружио се и велики број градске и сеоске сиротиње. Након слома Аустро-Угарске у свим југословенским крајевима владало је међу сељаштвом уверење да су тиме нестале последње препреке за остварење најзначајнијих националних и социјалних тежњи. Долазило је до самовољног запоседања земље, паљевина и пљачки. Сељачки покрет је у свим југословенским крајевима представљао озбиљну револуционарну снагу која је била спремна да се бори за земљу и боље услове живота.⁴

„У Македонији, дијеловима Црне Горе, на Косову и Метохији и у Босни и Херцеговини постојали су 1918. још увијек чивчијски односи, а у неким крајевима Далмације и Истре колонатски односи. У свим овим крајевима постојали су покрети незадовољних сељака. Како је година 1918. била револуционарна година, сељаци и пољопривредни радници у појединим крајевима, особито у Хрватској, Славонији, Војводини и у Босни и Херцеговини, сами су заузимали властелинску земљу негдје и зграде и стоку, или одбијали да плате закупнину за земљу коју су обрађивали.“⁵ Самоиницијативна иступања беземљаша, сиромашних сељака и пољопривредних радника била су у суштини револуционарна, иако су их савременици, нарочито из редова грађанства, оцењивали као пљачкашке па чак и разбојничке.⁶

Дакле, револуционарно расположење на селу, сложеност аграрних односа и поседовне структуре земљишта на територијама на којима су живели југословенски народи пре свог уједињења 1. децембра 1918. године, оправдали су предузимање мера за организовање и спровођење аграрне реформе и колонизације у новоствореној држави.

Међутим, пре него што изложимо шта су државне власти учиниле непосредно након проглашења стварања Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца када је реч о аграрној реформи, потребно је да се осврнемо и на кораке који су били предузети од стране Народног вијећа пре уједињења у

³ М. Ерић, *Аграрна реформа у Југославији 1918-1941 год.*, Сарајево 1958, 142.

⁴ Исто, 143-145.

⁵ М. Мирковић, *Економска историја Југославије*, Загреб 1968, 204.

⁶ Н. Гаћеша, *Аграрна реформа и колонизација у Бачкој 1918-1941*, Нови Сад 1968, 35.

правцу смиривања сељаштва односно припрема за организовање аграрне реформе.

Изасланици Словенаца, Хрвата и Срба из Словеније, Трста, Истре, Хрватске, Босне и Херцеговине, Далмације и Угарске, односно са целог југословенског етнографског подручја у Аустро-Угарској, основали су Народно вијеће 6. октобра 1918. године у Загребу. Народно вијеће, у коме су биле заступљене све политичке странке и све организације аустро-угарских Југословена, прогласило се за политичко представништво тога народа. Народно вијеће је било основано на „територијалном принципу“. Наиме, свака југословенска покрајина је у њему била представљена са једним изаслаником на 100.000 становника.⁷

У једном делу Војног извештаја Народног вијећа од 31. октобра 1918. године говори се и о постојећем стању: „У поједина мјеста земље, гдје су била пљачкања и мањи нереди, непрестано се шаљу упуте народу и појачања, тако да ти штетни и неразумни испади неодговорних елемената већ јењавају“. Потписник извештаја прочелник Војног одсека владе Народног вијећа је исти завршио изјавом: „За најкраће вријеме бит ће у читавој земљи успостављен ред и мир“.⁸

Међутим, до успостављања реда и мира није дошло. Због тога се Народно вијеће 4. новембра 1918. године, путем телеграма, обратило за помоћ Србији и Антанти тражећи долазак савезничке војске. Овај свој захтев Народно вијеће је образложило на следећи начин: „Под притиском побједоносних ентентиних чета распршена, изгладњела и сасвим распуштена, ваља се сада у потпуном расулу с балканскога и италијанскога ратишта бивша аустро-угарска војска преко југословенскога територија некадашње аустро-угарске монархије“. У свом позиву за помоћ Народно вијеће је даље наставило: „Народно вијеће С.Х.С., коме је поверена врховна власт југословенскога народа на овој територији, гледа с највећом забрињутости на велике опасности које пријете младој слободи и опстанку независне државе С.Х.С. са стране распуштених маса од више стотина тисућа, које у свом очајном положају, разријешене од сваке дисциплине, безобзирно уништавају пред собом сва добра, која су дуго потлачиваном југословенском народу преостала у овом рату“.⁹

У свом обраћању за помоћ савезничком команданту Народно вијеће није образлагало узрок нереди и пљачки, односно зашто су масе враћајући се са фронта, као и оне које су остале код куће, насилно заузимале земљу

⁷ С. Јовановић, *Уставно право Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца*, Београд 1995, 33.

⁸ Ф. Шишић, *Документи о постанку Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца 1914.-1919*, Загреб 1920, 216.

⁹ Исто, 229.

великих поседа. С обзиром на укупну врло тешку и заоштрену ситуацију, сасвим је оправдан закључак да: „Српска и савезничка војска спријечиле су даље ширење стихијног сељачког покрета у моменту када се претварао у праву »аграрну револуцију«“.¹⁰

Објављивање *Посланице сељацима* 14. новембра 1918. године, представљало је покушај Народног вијећа СХС да смири сељаштво обећањима да ће доћи до поделе земље. У *Посланици сељацима* Народно вијеће је, између осталог, поручило следеће: „У нашој држави Словенаца, Хрвата и Срба моћи ће свака обитељ, данас и за дуго времена, добити доста и то плодне земље за сваки посао, а да се никоме не учини насиља, неправде и штета. То ће се провести по закону, јер ако није по закону, настат ће клање и најзад ће отети све силеције, па ће најпоштенији, најмирнији и најмарљивији остати и опет без ичеса.“¹¹

Након само дванаест дана, 26. новембра 1918. године Средишњи одбор Народног вијећа СХС донео је *Закључак о аграрним реформама*. Очигледно да објављивање *Посланице сељацима* није произвело очекивани ефекат у погледу смиривања тензија и да је уочена потреба да се донесе документ у коме би се о решавању аграрног питања ипак нешто конкретније говорило.

Средишњи одбор Народног вијећа је у *Закључку о аграрним реформама* утврдио темељна начела предстојеће аграрне реформе и изнео основна упутства за њену припрему на свим територијама које су ушле у састав Државе Словенаца, Хрвата и Срба. У *Закључку* је речено: „Средишњи одбор Народног вијећа СХС закључио је једнодушно у својој сједници од 26. студеноса 1918., након исцрпљивих расправа, а на основу иницијативе предсједништва Народног Вијећа СХС...да се имаде одмах приступити provedби демократских аграрно-политичких реформа... Као темељна начела тих реформа усваја Народно Вијеће слиједеће:

1. Ликвидацију свих феудалних односа, који још постоје у земљама СХС, у првом реду укинуће кметства уз праведну одштету, као и свих повластица, које извиру из феудалног одношаја.
2. За опће народне сврхе, посебице за парцелацију и колонизацију међу најшире слојеве ратарског пучанства, имаду се извластити и употребити:
 - а) уз праведну одштету сви земљишни посједи, који се према напучености те господарским и производним приликама дотичнога краја могу сматрати великим посједима;

¹⁰ М. Ерић, нав. дело, 148. Тако и Н.Гаћеша, нав. дело, 35.

¹¹ Ф. Шишић, нав. дело, 247.

b) сва имања стечена за вријеме рата из ратних добитака без обзира на земљишну површину.“¹²

У циљу ефикаснијег спровођења утврђених начела, у *Закључку* је предвиђено формирање посебног повереништва за аграрне реформе које би имало задатак да формулише и поднесе предлог Народном вијећу СХС о даљем спровођењу аграрне реформе. На самом крају *Закључка о аграрним реформама* позване су покрајинске владе Словеније, Далмације, Босне и Херцеговине и Народно веће за Банат, Бачку и Барању да формирају повереништва која би за своја подручја саставила основе аграрне реформе и поднела их Народном вијећу СХС.¹³

Сложена политичка и социјална ситуација била је разлог због којег је Народно вијеће донело *Закључак о аграрним реформама* и у њему практично прејудицирало решење аграрног питања. Проглашење начела Народног вијећа у погледу решавања аграрног питања учињено је непосредно пре уједињења и стварања Краљевства СХС, те се о њиховом спровођењу могло говорити само условно.

Након уједињења, у свим деловима новостворене државе и даље су се испољавале, иако са неједнаким интензитетом, тежње за мање или више радикалним начином промене постојећих производних односа у пољопривреди.

Недуго после проглашења стварања Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца регент Александар је предузео одлучан потез у циљу смиривања прилика у земљи у вези са аграрним питањем. Наиме, 6. јануара 1919. године објављен је *Манифест Регента Александра народу*. У њему је, између осталог, речено: „Ја желим да се одмах приступи праведном решењу аграрног питања, и да се укину кметства и велики земљишни поседи. У оба случаја земља ће се поделити међу сиромашне земљораднике, с правичном накнадом досадашњим њеним власницима. Нека сваки Србин, Хрват и Словенац буде на својој земљи господар. У слободној држави Нашој може да буде и бит ће само слободних власника земље. Зато сам позвао Моју владу, да одмах образује комисију, која ће спремити решење аграрног питања, а сељаке – кметове позивам, да с поверењем у моју краљевску реч, мирно сачекају, да им наша држава законским путем преда земљу, која ће у напред бити само Божија и њихова, као што је то већ одавно у Србији.“¹⁴

Дакле, *Манифестом* је, најпре, било проглашено укидање феудалних односа и великих земљишних поседа. Затим је усвојен принцип по

¹² Ф. Шишић, нав. дело, 257.

¹³ Исто, 257.

¹⁴ Службене Новине Краљевства СХС бр.2 од 28. јануара 1919. године.

којем земља треба да припадне ономе ко је обрађује, а земљопоседницима је обећана правична накнада за земљу која ће им бити одузета и додељена сељацима. У *Манифесту* је било, иако не експлицитно, обећано да ће се интереси сељака свакако задовољити, с обзиром на то да су сељаци били позвани да мирно сачекају док им држава законским путем не додели земљу.

„Комисија поменута у Прогласу, која је имала задатак да оно што је Регент обећао конкретизује и разради, стварно је брзо образована...“¹⁵ Комисија је свој задатак – припрему прописа о аграрној реформи извршила веома брзо. „Само три месеца након формалноправног настанка нове државне заједнице, влада Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца донела је Претходне одредбе за припрему аграрне реформе и тако је преврат у производним односима, санкционисан Претходним одредбама, добио адекватан правно-политички израз у надградњи тек створене државне заједнице југословенских народа.“¹⁶ Наиме, већ 25. фебруара 1919. године влада је прихватила нацрт комисије и донете су *Претходне одредбе за припрему аграрне реформе*. Састојале су се од седам поглавља и двадесет четири параграфа и представљале су први општи акт којим су била утврђена начела аграрне реформе. С обзиром на то да су *Претходне одредбе за припрему аграрне реформе* представљале у даљем току спровођења аграрне реформе у Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца веома значајан, ако не и најзначајнији, правни акт изложићемо његова основна решења.¹⁷

У првом параграфу *Претходних одредаба за припрему аграрне реформе* проглашено је разрешење свих постојећих и забрањено стварање нових кметовских (чивчијских) односа у Босни и Херцеговини и новим крајевима Србије и Црне Горе. У следећа два параграфа, дотадашњи кметови су, најпре, проглашени за слободне власнике кметске земље, а дотадашњим феудалним поседницима држава је гарантовала одштету чија је висина и начин исплате требало да буде одређена посебним законом.

Да бивши власници до решења питања о одштети не би остали без средстава за живот, петим параграфом, било је предвиђено да им се, на њихов захтев, додели привремена рента сразмерно њиховом ранијем доходу од феудалних поседа. Уместо привремене ренте, одштете или њиховог дела, дотадашњи власници су могли да добију земљиште у одговарајућој

¹⁵ М. Ерић, нав. дело, 155.

¹⁶ Н. Гаћеша, *Улога аграрног фактора у стварању југословенске државе 1918*, Радови из аграрне историје и демографије, Нови Сад 1995, 110.

¹⁷ Текст *Претходних одредаба за припрему аграрне реформе* у збирци *Аграрна реформа уредбе, наредбе и расписи издање Министарства за аграрну реформу Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца у Београду, Загреб 1920*, 12-17.

вредности од експроприсаних великих поседа или из државног земљишног фонда уколико су то желели и могли сами обрађивати.

Седмим параграфом било је проглашено, под истим условима, раскидање колонатских и осталих кметству сличних односа у Истри, Горичкој, Далмацији и другим областима Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Следећим параграфом су биле проглашене за неважеће све пресуде које су биле донете у току рата у предметима раскидања колонатских односа. Такође је било наређено да се у свим оваквим случајевима има повратити стање које је било на снази пре почетка рата, а тек потом би се имало приступити раскидању тих односа према слову *Претходних одредаба*.

Треће, најобимније, поглавље *Претходних одредаба за припрему аграрне реформе* било је посвећено питању деобе великих поседа. Тако је деветим параграфом, најпре, било прописано да ће се сви велики поседи на територији Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца експроприсати. Од експроприсаних површина земља ће се доделити оним држављанима који се баве земљорадњом, а земље немају уопште или је немају довољно. Овим лицима ће се доделити онолико земље колико могу сами са својом породицом да обраде. Првенство код оваквог додељивања земље имали су инвалиди, удовице и сирочад ратника, затим војници и добровољци који су се борили за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца. Шта ће се сматрати великим поседом остављено је да се одреди посебним законом у складу са поседовним и економским приликама појединих крајева заједничке државе. „Та напомена о накнадном дефинисању великог поседа изгледа, бар на први поглед, сасвим умесна, јер се у њој пледира на особености појединих крајева Краљевине СХС. Суштина напомене о накнадном дефинисању великог поседа била је у томе да се у погодном моменту одступи од начелне одлуке претходних одредаба о експроприсању свих поседа од 100 до 500 кј и да се тако, бар делимично, заштите интереси велепоседника“.¹⁸

Међутим, без обзира на одредбу претходног, у следећем десетом параграфу одмах су проглашени за велике поседе:

„а) сва фидеикомисна добра;

б) сви поседи, који имају површину означену под тачком ц), а који су издани под закуп једном закупнику или који у опште нису или су само деломично обрађени;

ц) они поседи, који обухватају површину од бар 100-500 јутара (по 1600 квадратних хвати) обрадивог земљишта, према поседовним и економским приликама свога краја.

¹⁸ Н. Гаћеша, *Аграрна реформа и колонизација у Бачкој 1918-1941*, Нови Сад 1968, 53.

Ови ће се поседи одмах подврћи привременој раздиоби (§ 14.) редом од највећег према све мањем.¹⁹

Једанаестим параграфом је било предвиђено да ће се велепоседницима за експроприсану земљу давати одштета. Висина и начин исплате одштете за експроприсану земљу требало је да се накнадно одреди законодавним путем, с тим да се до тог тренутка поступа саобразно 5. параграфу који се односио на одштету феудалним поседницима.

Претходне одредбе за припрему аграрне реформе прописале су који ће се поседи одузети без одштете. То су били: сви поседи Хабзбуршке династије и чланова хабзбуршке царске породице; сви поседи династије непријатељских земаља; сви поседи који су некада даровани странцима за услуге учињене Хабзбурговцима, а који нису до доношења *Претходних одредаба* прешли у треће руке.

У четрнаестом параграфу је било прописано да ће држава, док се дефинитивно не спроведе деоба великих поседа, лицима наведеним у деветом параграфу издавати у привремени закуп земљу, у већим или мањим комплексима, поседа који су изричито проглашени за велике. У следећем параграфу (§ 15.) прописано је да се раскидају сви уговори о закупу на великим поседима које купац не обрађује као стручни економ или земљорадник са својом породицом. Уколико је велики посед био испарцелисан и издат у закуп у мањим парцелама, а закупци су стручни економисти или земљорадници који земљу обрађују са породицом, уговор се није морао раскинути. Међутим, на захтев купаца, закупнина се могла поново одредити према месним приликама.

Шеснаестим параграфом било је забрањено издавање земље у подзакуп. Осим случајева подзакупа између земљорадничких (сељачких) задруга, њихових централа и чланова, сви остали подзакупци се поништавају на тај начин што се главни закуп раскида, а подзакупци проглашавају за закупце.

Четврто и пето поглавље *Претходних одредаба* сасвим су кратко регулисала питања шумских поседа и ревизије и сегрегације.

У шестом поглављу је прописано да ће се за спровођење аграрне реформе основати „Државни уред за аграрну реформу“ који ће бити под надзором министра за социјалну политику. Поред аграрне реформе у делокруг послова Уреда требало је да уђу и питања унутрашње колонизације, репатријације исељеника из Америке и других земаља и уопште пресељење Срба, Хрвата и Словенаца који су живели у другим државама. О организацији Уреда и делокругу рада требало је да се донесе посебна уредба.

¹⁹ Исто, 14.

Последње седмо поглавље чиниле су тзв. „Закључне установе“ и у њима је, најпре, проглашено да се *Претходне одредбе* не односе на територију Србије коју је она имала пре 1912. године. Следећим параграфом (§ 22.) било је забрањено, до даље законске одредбе, земљиште добијено по овим одредбама отуђивати, залагати и давати другоме у posed. Сви уговори противни овој забрани сматрали су се за ништаве. Затим је проглашено да „Благодати ових одредаба губи сваки онај, ко иза проглашења ових одредаба буде отимао, самостално делио или пљачкао туђе поседе, те буде ради тога осуђен.“²⁰

У последњем параграфу *Претходних одредаба* речено је да оне ступају на снагу даном објављивања у Службеним Новинама Краљевства Срба, Хрвата и Словенаца, да се имају поднети Народном представништву на накнадно уставно одобрење и да се њихово спровођење поверава министру за социјалну политику.

Претходним одредбама за припрему аграрне реформе били су, дакле, укинута кметовски одн. чивчијски и колонатски односи у оним крајевима заједничке државе Срба, Хрвата и Словенаца у којима су такви односи постојали. Кметови су били проглашени за слободне власнике земље, а додашњим власницима била је обећана одштета чију исплату је гарантовала држава. Њима је, даље, била најављена експропријација великих поседа и њихово давање у привремени закуп оним држављанима који су се бавили земљорадњом, а земљу нису имали или су је имали недовољно. Установљено је, такође, да првенство приликом доделе земљишних парцела имају инвалиди, удовице и сирочад ратника, војници и добровољци који су се борили за ослобођење и уједињење Срба, Хрвата и Словенаца.

Претходним одредбама за припрему аграрне реформе била је озакоњена промена аграрнопоседовне структуре у Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца и постављена основна начела спровођења аграрне реформе. „Било је више разлога који су диктирали промене у области земљишних односа, а пресудну улогу је имало настојање владајуће буржоазије да деобом велепоседничке земље задовољи интересе беземљаша и сиромашних сељака и да на тај начин стиша револуционарно врење на селу после првог светског рата“.²¹ Да је овај правни акт, у тренутку када је донет, пре свега имао за циљ смиривање незадовољног сељаштва може се најбоље видети из текста 23. параграфа. У њему је речено да се повољностима које су *Претходне одредбе* најавиле неће моћи користити лица која буду осуђена због отимања, пљачкања или самосталног дељења туђе земље. Другим речима, из круга корисника аграрне реформе биће искључени сви који не

²⁰ Исто, 17.

²¹ Н. Гаћеша, нав. дело, 278.

буду сачекали да им земљу доделе саме аграрне власти у поступку спровођења аграрне реформе.

Може се закључити да је доношењем *Претходних одредаба за припрему аграрне реформе* био завршен први период у дугом и сложеном процесу решавања аграрног питања у међуратној југословенској држави. Сељачке масе су у том периоду имале значајну улогу. Њихово незадовољство постојећим стањем у области аграрнопоседовних односа и спремност да исто радикално мењају, што се манифестовало у бројним инцидентима самовласног заузимања и деобе велепоседничке земље, изазвало је реакцију буржоазије. Страх од револуционарних збивања навео је припаднике буржоазије и државних власти да учине уступке сељаштву и да их потврде одговарајућим нормативним актима. Најпре је уследило свечано обећање регента Александра од 6. јануара 1919. године којим је учињен важан корак у смиривању сељаштва у целој држави, а потом је влада донела *Претходне одредбе*. Оне су представљале први нормативни акт којим је правно утемељена промена поседовних односа у области власништва над земљом. На тај начин је обезбеђен правни основ за спровођење аграрне реформе у Краљевству Срба, Хрвата и Словенаца. Након тога уследио је период административног односно службеног спровођења аграрне реформе.

*Gordana Drakić, L.L.M. Assistant
Novi Sad Faculty of Law*

Beginning of the execution of the democratic land reform in the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes

Abstract

At the beginning of the paper the author points out that Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was characteristic agrarian country. Agrarian issue was one of the most important issues in the state.

Agriculture was basic branch of the economy in all parts of the state. In some parts of Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes existed capitalistic relations and in other strong remnants of feudalism.

Revolutionary mood in villages, complexity of agrarian relations and specific structure of land possession in the territories where yugoslav people had lived before their unification, were the reasons which justified taking actions to organize and carry out democratic land reform and colonization in Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes.

First of all the author shows which steps the National council of Slovenes, Croats and Serbs had taken, before the unification, in order to pacify peasantry and to begin with preparations to organize democratic land reform.

After the unification in all parts of the state were manifested aspirations for more or less radical way of changing the existing agrarian relations. Therefore the author explains measures that central authorities took in order to calm the situation in the state concerning agrarian issue.

The preceding clauses for preparation of democratic land reform which goverment passed on February 25th, 1919 was very important legal decision in the further course of democratic land reform. The preceding clauses legalized changes of structure of agrarian land possession and put basic principles of democratic land reform. First of all this legal decision, in the moment when it was passed, had an aim to pacify dissatisfied peasantry. By passing The preceding clauses for preparation of democratic land reform first period in long and complex process of solving agrarian issue in Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was completed.